

2022-06-17

Region Norrbotten

Remissyttrande över kulturplan för Norrbotten

Ideell kulturallians är en samarbetsorganisation för den ideella kultursektorns riksorganisationer på kulturområdet. Ideell kulturallians företräder 20 medlemsorganisationer som i sin tur har över en miljon medlemmar, där verksamheten till stor del bedrivs ideellt.

Våra medlemmar är ABF, Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam), Ax – Kulturorganisationer i samverkan, BILDA, Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets hus och Parker, Folkuniversitetet, Folkrörelsernas konstfrämjande, Ibn Rushd, MAIS, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV), Riksteatern, Riksskådebanan, Sensus studieförbund, SIOS – etniska organisationer i Sverige, Sveriges konstföreningar, Sveriges Hembygdsförbund, Studieförbundet Vuxenskolan och Våra gårdar.

Vi välkomnar remissversionen av Region Norrbottens nya kulturplan som lyfter många viktiga aspekter av kulturlivet och bärs fram av positiva mål och visioner. Ambitionen för kulturen i Norrbotten lyfts i kulturplanen på ett tydligt sätt.

Vi menar att idéburen kultursektor är marginaliserad i remissversionen av kulturplanen, och det är allvarligt. Våra synpunkter och förslag handlar därför om kompletteringar och förtydliganden.

Kontaktpersoner på Ideell Kulturallians

Gunnar Ardelius, verksamhetschef gunnar.adelius@ideellkultur.se

Tel 073-954 01 15

Anna Livion Ingvarsson, kulturpolitisk sekreterare anna.livion.ingvarsson@ideellkultur.se

Tel 0739-788666

Sammanfattning

Idéburen kultursektor marginaliseras

Det är oroande att idéburen kultursektor marginaliseras i kulturplanen. Region Norrbotten förklarar att planen kortats för att fokusera på de kulturpolitiska områdena utifrån kultursamverkansmodellen och regionens kulturverksamheter. Vi konstaterar att resultatet blivit att idéburen sektor, som ofta är självfinansierad eller får offentliga stöd via kommuner, utesluts ur kulturplanen och att vi enligt regionen står utanför "samverkansmodellen". Vi tycker att det är allvarligt att i kulturplanen på detta sätt utelämnas en stor och vital del av regionens kulturliv. Istället vill vi fördjupa samverkan, och kräver att inte lämnas utanför. Vi oroas av de konsekvenser detta kan få för kulturlivet och för idéburen kultursektor.

Begrepp för kulturlivets aktörer

Vi anser att man genomgående i texten använder många olika begrepp, till exempel: civilsamhälle, föreningar, utbildningsaktörer, fria aktörer, utställningsaktörer, bygdemuseer, ideella museum, hembygdsmuseer, arrangörsföreningar, främjande verksamheter, fria grupper, arrangörer, grupper, organisationer, med flera. De många olika begreppen medför en otydlighet.

Vi föreslår att man i huvudsak använder tre begrepp som bör definieras och sedan genomgående används: Institutionerna, De professionella kulturskaparna, Den idéburna sektorn/ idéburna organisationer

Återstart efter pandemin

Den idéburna sektorns verksamhet har drabbats hårt av pandemin, och det kommer att ta lång tid att ta igen vad man förlorat och viktiga verksamheter riskerar att slås ut. Många arrangörsföreningar rapporterar om sin oro för att få tillbaka publiken. Satsningar för att stötta idéburna organisationer i återstarten efter pandemin saknas helt i kulturplanen.

Vi föreslår att kulturplanen kompletteras med en skrivning om läget efter pandemin samt en satsning på stöd för återstart till de idéburna organisationerna.

Nedan följer kommentarer, synpunkter och frågor som hänvisar till texten under respektive rubrik i remissversionen av kulturplanen.

Ambitionen för kulturen i Norrbotten

Kulturplanen inleds med en beskrivning av hur kulturlivet spelar en viktig roll i samhällsutvecklingen och hur kulturaktiviteter "bidrar till människors kreativitet och gemenskap samt välbefinnande och välmående".

Inledningen tar också upp att kontinuerlig samverkan mellan olika aktörer, bland annat civilsamhälle, "lägger en bra grund för kulturutbyte och utveckling". Ideell kulturallians ställer sig bakom detta. Stärkt samverkan mellan idéburen kultursektor och regionens företrädare är angeläget för kulturlivets utveckling. Tyvärr är den idéburna kultursektorn i det närmaste osynlig i resten av kulturplanen. Därför är det inte lätt att förstå hur inledningens ord om samverkan är tänkt att ske.

Det nya Norrbotten

Det är fantastiskt att läsa om den stämning av ”framåtanda, optimism och förhoppningar” som präglar Norrbotten. Vi hoppas att alla grupper i samhället omfattas av den positiva utvecklingen.

Vi ser att Norrbottens nya kulturplan på flera sätt betonar kulturens roll som utvecklingskraft i samhället. Kultur ses inte som en avgränsad sektor i kulturplanen, utan kulturpolitiken samverkar med andra politiska mål. Och vi håller med, kultur är en viktig kraft i ett demokratiskt samhälle. På samma gång behöver kulturens frihet och självständighet värnas. Kulturplanen tar senare upp kulturens egenvärde och armlängds avstånd, och vi menar att det är viktigt att regionen håller fast vid dessa principer. Kultur ger stor samhällsnytta, men för att nå dessa samhällsnyttiga resultat måste kulturen vara fri.

Omvärlden

Här beskrivs viktiga tendenser eller utmaningar – digitalisering, individualisering, globalisering och klimatförändringar. Analysen är kortfattad, och det framgår inte hur regionen menar att detta påverkar kulturpolitiken. Sista meningen är oavslutad, och börjar ”Kulturområdet kan bidra till...” Det framgår inte vad Region Norrbotten menar att kulturområdet ska bidra till i relation till tendenserna i omvärlden.

Kulturpolitiska utgångspunkter

Kulturen och kultursamverkansmodellen

Här förklaras att kulturplanen fokuserar på de regionala verksamheter som får statligt stöd av Region Norrbotten via kultursamverkansmodellen. Resultatet blir att idéburen sektor, som ofta är självfinansierad eller får offentliga stöd via kommuner, utesluts ur kulturplanen och står utanför ”samverkansmodellen”. Regionens tycks mena att det kulturliv som inte får del av det stöd som staten delar ut via regionerna, inte heller ingår i kultursamverkan. Vi oroas av vilka konsekvenser detta kan få för kulturlivet och för idéburen kultursektor.

Vi förstår tanken att förenkla kulturplanen för att göra den lättare att följa upp. Det idéburna kulturlivet utgör en mångfacetterad, självständig verksamhet och omfattar ett brett spektrum av kulturuttryck. Därför är verksamheten inte helt lätt att greppa eller ”följa upp”. Men det är just denna mångskiftande, dynamiska verksamhet som ger kraft åt kulturlivet i Norrbotten. Vad händer när regionen nu stryker den ur kulturplanen för att göra arbetet med uppföljning enklare? Vi menar att det är avgörande för kulturlivets utveckling i stort att den idéburna sektorn räknas, ges erkännande och utrymme att utvecklas, samt att regionens satsningar på kultur sker i samverkan och samspel med det ideella kulturlivet.

Kulturens egenvärde

Vi ställer oss bakom resonemanget om kulturens egenvärde.

Armlängds avstånd

Vi ställer oss bakom principen om armlängds avstånd som bland annat är viktig i bidragssystemets utformning. Idéburna organisationer bygger ofta på självfinansiering eller har låga kostnader genom medlemmarnas engagemang. Men för de kostnader som kvarstår är föreningarna beroende av offentliga medel. Den politiska styrningen av kulturen genom bidrag, som dras in eller delas ut efter hur de politiska vindarna blåser, kan hota kulturens frihet. För att bevaka den kulturella friheten är

det därför angeläget att föreningarna inte tvingas anpassa sig efter snäva bidragsregler, utan att bidragen är öppna och generella.

Konstnärlig kvalitet och utveckling

Idéburen sektor är avgörande för den konstnärliga utvecklingen. Men under rubriken "konstnärlig kvalitet och utveckling" nämns endast "professionella kulturskapare och institutioner". Ändå står ofta idéburna organisationer som arrangörer av såväl lokala som internationella kulturhändelser som de "gästspel, kontakter och samarbeten" som nämns i texten. Professionella kulturutövare, utövare av kultur av alla andra slag, arrangörer, deltagare och publik rör sig genom kulturlivet i olika roller och bildar tillsammans ett viktigt kretslopp.

Vi föreslår att stycket skrivs om så att även idéburna organisationers roll för konstnärlig kvalitet och utveckling finns med.

Kommunen – lokalt ansvar

I texten om kommunernas ansvar står: "I kommunerna i Norrbotten finns professionella kulturskapare, organisationer, föreningsliv, kulturutbud samt en varierad infrastruktur av museer, biografier, konsthallar och konst i offentliga miljöer, scener och mötesplatser för kultur samt olika kulturmiljöer". Många av de verksamheter som räknas upp drivs av idéburna organisationer, men är fristående och inte en del av kommunen. Föreningarna är förstas verksamma i kommuner som i sin tur ligger i Norrbottens län. Ideell kulturallians menar att den idéburna kulturektorn varken är "regional" eller "kommunal", utan en egen, oberoende part som gärna samverkar med det offentliga. Idéburna föreningar kan givetvis få ekonomiskt stöd från både kommun, region och stat.

Formuleringen väcker också frågor om ansvarsfördelningen i flernivåstyrningen av kulturpolitiken. Kulturplanen gör här en ansats att tydliggöra ansvarsfördelningen, men det förblir ändå grumligt.

Vi föreslår att texten skrivs om så att det är tydligt vad som menas, samt att ansvarsfördelningen i flernivåstyrningen av kulturpolitiken tydliggörs bättre i kulturplanen.

Strategiska utvecklingsområden 2023–2026

Region Norrbotten skriver att valet av regionens strategiska utvecklingsområden bygger på att de "kan spela en avgörande roll för att locka nya människor att arbeta, bo och leva i Norrbotten". Områdena är "gestaltad livsmiljö", "kulturella och kreativa näringar" och "digitalisering". Det är intressant att se hur kulturens samhällsnytta återigen poängteras.

Två av de strategiska områden som valts ut har egentligen mycket liten beröring med den kulturverksamhet som idéburen sektor bedriver. Idéburen kulturektor är exempelvis sällan verksam som beställare av arkitektur och offentlig konst, och berörs därför inte av det strategiska området "gestaltad livsmiljö".

Vi ställer oss bakom etablerandet av ett centrum för form och design. Men under området "kulturella och kreativa näringar" beskrivs professionell konstverksamhet som "näringar" som ska generera ekonomisk vinst – medan den idéburna sektorn bärs fram av idéer och inte syftar till ekonomisk vinst.

Däremot är det tredje området "digitalisering" något som också berör idéburen sektor, och ett område där idéburna organisationer visat stor utvecklingsförmåga under pandemin.

Temaår

Regionen har valt digitalisering som rubrik på nästa temaår. Ideell kulturallians hoppas att de resurser som nu sätts in för temaåret "digitalisering" kommer att användas väl, och att de idéburna organisationerna får en del av kakan. De idéburna föreningarna har sällan de ekonomiska resurser som krävs för digitalisering, och det är angeläget att de inte hamnar på efterkälken i utvecklingen. Föreningarna behöver stöd till teknikinköp, tjänster, utbildningsinsatser och verksamhetsutveckling i digitala format.

Vi föreslår att Region Norrbotten inrättar möjligheten för idéburna organisationer att söka stöd för digitalisering, för såväl teknikinköp som tjänster, utbildningsinsatser och verksamhetsutveckling i digitala format.

Kultur för och med alla

Kulturplanens beskrivning av området "kultur för och med alla" uppmärksammar inte den stora betydelse idéburen sektor har för att öka delaktighet i kulturlivet. Det ideella kulturlivet finns, med sin föreningsburna struktur, runt om i hela regionen. Verksamheten finns också på platser dit institutionerna inte når. Medlemmar i kulturföreningar kan delta på många sätt, och medlemskapet ger möjlighet att aktivt påverka, driva och utveckla verksamheten. De många föreningarna tar gemensamt ett stort ansvar för ett brett deltagande i Norrbottens kultur. Ett bra sätt att öka tillgängligheten till kultur är att främja de idéburna kulturorganisationerna i Norrbotten.

Vi föreslår att en punkt läggs till under "Region Norrbotten vill":

- Främja de ideella kulturföreningarnas verksamhet för ökad delaktighet i kulturlivet.

Barn och unga

Ökad tillgänglighet

Ung delaktighet

Kulturplanens beskrivning av området tar tyvärr inte upp den roll det idéburna engagemanget betyder för barns och ungas delaktighet i kultur. För många barn och unga blir kulturaktiviteter som ordnas av ideella kulturföreningar det första tillfället för kulturupplevelser utanför hemmet. Föreningarna ger barn och unga möjlighet att använda sin kreativitet, utvecklas och hitta nya sätt att uttrycka sig. Det finns föreningar som arrangerar program med professionell kultur för barn och unga, föreningar där unga själva arrangerar och föreningar där barn och unga utövar kultur. Föreningarna behöver ofta stöd för att kunna engagera professionella ledare och ha ändamålsenliga lokaler.

Vi föreslår att en punkt läggs till under "Region Norrbotten vill":

- Främja idéburna organisationer som verkar för och med barn och unga.

Nationella minoriteter och urfolket samerna

De nationella minoriteterna och urfolket samerna har en rad idéburna organisationer inom kulturområdet. Samverkan med dessa är ett bra sätt att utveckla kulturlivet. Vi är därför glada för att Region Norrbotten vill skapa förutsättningar för stabila minoritets- och urfolksorganisationer.

Arrangörer tillgängliggör kultur

Vi uppskattar att kulturplanen tydligt lyfter fram arrangörernas roll. Här finns en lång rad idéburna organisationer. Arrangörerna erbjuder publiken kultur och kulturutövare får tillfälle att framträda

och möta sin publik. Medlemmarna i arrangörsföreningar får delaktighet och inflytande. Arrangörer kan vara organisationer som arrangerar scenkonst – musik, teater, dans, med mera. Arrangörer finns också inom bildkonsten bland konstföreningar och deras curatorer. Vi välkomnar därför att Region Norrbotten vill stötta initiativ för arrangörsutveckling.

En viktig fråga för arrangörerna är att lösa lokalfrågan. Det saknas scener, utställningsrum, mötesrum, relokaler, etcetera. Lokalerna behöver vara tillgängliga för alla. Många föreningar ansvarar för befintliga lokaler med stora behov av upprustning. Tekniska utrustning för ljud, ljus och bredband är viktigt, men också utbildning och kompetens att använda lokalernas utrustning. Föreningarna är redan förut underfinansierade, och här behövs ekonomiskt stöd.

Vi föreslår att två punkter läggs till under "Region Norrbotten vill":

- Stötta de idéburna organisationernas upprustning och tillgänglighetsanpassning av lokaler för kultur.
- Stötta de idéburna organisationernas teknikinköp, digitalisering och utbildning i tekniska frågor.

Kultur och hälsa

Vi uppskattar att Region Norrbotten ser kulturens viktiga samhällsroll, också för områden utanför kulturpolitikens område. Vi hoppas att resurser tillförs utifrån dessa andra områden, för att stärka de kulturorganisationer vars verksamhet främjar hälsa och välbefinnande.

Samverkan

Internationellt

Här vill vi passa på att påpeka att även idéburna organisationer driver internationella utbyten, och har gjort det under lång tid. Ett bra exempel är med Nattfestivalen i Korpilombolo med Korpilombolo kulturförening.

Civilsamhället

Vi uppskattar att Region Norrbotten vill samverka med civilsamhället och hoppas att överenskommelsen från 2021 ska få genomslag även på kulturens område. Det skulle behöva förtydligas, eftersom den idéburna sektorn inte har stor plats i remissversionen av kulturplanen.

Kulturplanens beskrivning av civilsamhället är mycket oprecis och allmän, i stora drag lik Tillväxtverkets definition av begreppet civilsamhälle. Vi önskar att Region Norrbotten istället hade gett erkännande åt den omfattande och rika kulturverksamhet som den idéburna kultursektorn bedriver i Norrbotten. Den här rubriken pekar ut en bra plats för en mer genomarbetad och specifik text om det ideella kulturlivet.

Vi vill också passa på att reservera oss mot skrivningar som förutsätter en motsättning mellan "professionell" och "ideell". Ideell kulturverksamhet kan självklart omfatta amatörcultur och många människor gör stora insatser utan ersättning för arbetstid. Men den verksamhet som bedrivs är för den skulle inte oprofessionell. Begreppet "ideell" betyder helt enkelt inte "amatör" eller "utan ersättning" – det syftar på att verksamheten är idéburen.

Vi föreslår att Region Norrbotten skriver om texten under rubriken "Civilsamhället" så att den ger en bättre bild av den idéburna sektorns viktiga roll för kulturlivet i Norrbotten.

Folkbildning

Vi uppskattar att Region Norrbotten vill fortsätta samverka med folkbildningen som är en viktig del av kulturlivet i Norrbotten.

Kulturområden

Under respektive kulturområde räknas aktörer inom området i Norrbotten upp. Här nämns ofta "Föreningar" som en pliktskyldig påminnelse om den idéburna sektorns aktörer inom området, men med vissa undantag nämns dessa organisationer inte vid namn. En stor del av kulturlivet i Norrbotten tycks sakna relevans för Region Norrbotten. När kulturplanen ska användas som ett verktyg för kulturlivets utveckling i regionen, riskerar beslut och prioriteringar fattas på felaktiga grunder eftersom viktiga bitar saknas. Det är allvarligt att den idéburna sektorn nonchaleras och inte längre räknas som en viktig aktör och samverkanspart inom kulturområdena.

Bibliotek – läs och litteraturfrämjande verksamhet

Här saknas den läsfrämjande verksamhet som idéburen sektor ansvarar för inom studieförbund, minoritetsföreningar, etniska föreningar, etc.

Litteratur

Även inom litteraturområdet är den idéburna sektorn stark, och "föreningar" nämns också i texten (utan närmare presentation). Samverkan med idéburna organisationer inom litteratur är ett bra sätt att stimulera litteraturintresset i Norrbotten.

Vi föreslår att en punkt läggs till under "Region Norrbotten vill":

- Främja och samverka med idéburna organisationer som arrangerar kulturprogram och erbjuder läsecirklar, festivaler, språkkaféer och liknande.

Bild, form och design

Området "bild, form och design" ges ett större utrymme och här ryms också namngivna idéburna organisationer. Det ger en rikare och bättre bild av konstlivet i Norrbotten, och visar hur de många olika aktörerna tillsammans skapar ett dynamiskt och rikt konstliv. Vi menar att det är en bra utgångspunkt för fortsatt utveckling.

Film – filmkulturell verksamhet och pedagogik

I beskrivning av filmområdet saknas den idéburna sektorn helt, förutom den korta listan över aktörer på slutet ("Folkskolor och studieförbund" samt "Föreningar".) Varken exempelvis arrangörer av filmvisningar eller verksamheter som skapar film tillsammans med barn och unga finns med i själva texten.

Vi föreslår att texten skrivs om så att den omfattar även idéburen kultursektor.

Museum och kulturmiljö

Hembygdsmuseer, bygdegårdar, arbetslivsmuseer, folkmusik, folkdans, slöjdföreningar, minoritetsföreningar och etniska föreningar är exempel på några av de olika typer av föreningar som verkar inom kulturarvsområdet och bidrar till utveckling. Även här gör kulturplanen en tydlig skillnad mellan Norrbottens museum som enligt texten "ingår i kultursamverkansmodellen" och andra verksamheter som inte gör det. Det är beklagligt att regionen valt att inte räkna in den idéburna

kultursektorn i kultursamverkan. Vi menar att ökad samverkan skulle stärka verksamheten i Norrbotten.

Vi föreslår att texten skrivs om så att den verksamhet som bedrivs av idéburna organisationer lyfts fram och samverkan främjas.

Scenkonst

Dans

Dansen har utvecklats positivt i Norrbotten de senaste åren. Vi uppskattar att texten också ger en kortfattad hänvisning till de idéburna organisationerna som främjar intresset för dans.

Vi instämmer i att en satsning på att stärka det befintliga arrangörsledet och lokalhållande organisationer är viktigt för scenkonst inom alla former. Lokaler behöver rustas och vara ändamålsenliga för scenkonst. Riksteatern lyfts välförtjänt fram som en viktig aktör, och har en avgörande roll för att scenkonsten ska kunna nå ut i hela regionen.

Slöjd och hantverk

Ett bra sätt att fånga upp det samtida stora intresset för slöjd, är att främja och stötta de slöjdföreningar som finns i Norrbotten.

Vi föreslår att en punkt läggs till under rubriken "Region Norrbotten vill"

- Främja och stötta idéburna organisationer inom slöjd och hantverk.

Begreppsförklaring och ordlista

Texten under rubriken "2Begreppsförklaring och ordlista" saknas i remissversionen, men vi vill passa på att lägga fram ett par förslag.

Som vi skrev inledningsvis, föreslår vi att regionen ser över vilka begrepp som används. Just för de idéburna organisationerna används många olika beteckningar, och därför blir sektorn onödigt svår att greppa.

Vi föreslår att man genomgående använder "Den idéburna sektorn/Idéburna organisationer.

Vi föreslår att beteckningen förklaras så här:

Den idéburna sektorn

Den idéburna sektorn omfattar organiserade verksamheter som bygger på demokratiska värderingar samt gynnar samhälls- eller medlemsintresset. Verksamheterna är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn och bedrivs i icke vinstutdelande ekonomiska eller ideella föreningar, kooperativ, samfund, stiftelser eller liknande sammanslutningar.

Bidrag, stöd och stipendier

Den idéburna sektorn är beroende av offentliga stöd. Vi skulle gärna lämna synpunkter även på detta område. Därför är det beklagligt att texten under denna rubrik inte finns med i remissversionen.

Ett bekymmer är att stöd ofta har formen av projektstöd istället för verksamhetsstöd. Projektstöd innebär stöd till något som ska genomföras på vissa villkor inom en begränsad tidsrymd, vilket försvårar långsiktig planering och utveckling.

Vi föreslår att Region Norrbotten gör satsning på generella och långsiktiga bidrag för att stärka de idéburna kulturorganisationerna i regionen.